

Wybrane zagadnienia w zakresie międzynarodowego prawa upadłościowego

Cel opracowania:

Opracowanie ma celu zwięźle przedstawić wpływ ogłoszenia za granicą upadłości dłużnika (w państwie członkowskim UE lub w państwie trzecim) na prowadzone już w Polsce postępowanie rozpoznawcze, ale także wpływu na możliwość wszczęcia takiego postępowania rozpoznawczego, po ogłoszeniu upadłości za granicą.

I. ŹRÓDŁA PRAWA:

Kwestię skutków prawnych czynności zagranicznych organów upadłościowych wobec dłużnika (upadłego) regulują normy międzynarodowego prawa upadłościowego.

Normy międzynarodowego prawa upadłościowego wchodzi w grę wówczas, gdy dłużnik ma siedzibę, miejsce zamieszkania lub zwykłego pobytu za granicą. W doktrynie wymieniono przykładowo inne okoliczności świadczące o istnieniu elementu zagranicznego. Mienie należące do dłużnika może zatem znajdować się w innym państwie członkowskim, upadły może w takim państwie mieć oddział, może być on także stroną umowy dotyczącej nieruchomości, a położonej w innym kraju, lub też miejsce zamieszkania, zwykłego pobytu lub siedziby kontrahenta dłużnika znajduje się za granicą, zagraniczni wierzyciele mogą zgłosić w postępowaniu swe wierzytelności, wreszcie upadły może posiadać udziały w spółce, papiery wartościowe lub środki pieniężne „położone” za granicąⁱ.

Normy międzynarodowego prawa upadłościowego wynikająⁱⁱ:

- z umów międzynarodowych których Rzeczpospolita Polska jest stroną (tu wiążące Polskę międzynarodowe umowy dotyczące obrotu prawnego pomijają lub wyraźnie wyłączają te kwestie),
- z „prawa organizacji międzynarodowej, której Rzeczpospolita Polska jest członkiem” (tu w grę wchodzi tzw. europejskie postępowanie upadłościowe, którego częścią są umowy międzynarodowe zawierane przez UE z państwami trzecimi lub z organizacjami międzynarodowymi m.in. umowa o wystąpieniu Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej z Unii Europejskiej i Europejskiej Wspólnoty Energii Atomowej (2019/C 66 I/01) - Dz.U.UE C z dnia 19 lutego 2019 r.),

- z przepisów części drugiej ustawy z dnia 28 lutego 2003r. Prawo upadłościowe z zakresu międzynarodowego postępowania upadłościowego.

W tym miejscu należy przywołać art. 91 Konstytucji RP, który określa pozycję ratyfikowanych umów międzynarodowych oraz prawa stanowionego przez organizację międzynarodową o charakterze integracyjnym w krajowym porządku prawnym, ale także wskazuje sposób rozwiązania kolizji między ww. międzynarodowymi aktami normatywnymi a ustawami czyli prawem krajowym. Na podstawie art. 91 ust 1 i 2 Konstytucji RP umowy międzynarodowe ratyfikowane za uprzednią zgodą wyrażoną w ustawie mają pierwszeństwo w wypadku kolizji z ustawami. Natomiast, na podstawie art. 91 ust 3 Konstytucji RP pierwszeństwo w polskim porządku prawnym będą miały Rozporządzenia UE i umowy międzynarodowe zawierane przez UE z państwami trzecimi lub z organizacjami międzynarodowymi.

Normę kolizyjną zawiera również art. 378 ust 1 ustawy z dnia 28 lutego 2003r. Prawo upadłościowe wedle, którego „Przepisów niniejszej części nie stosuje się, jeżeli umowa międzynarodowa, której Rzeczpospolita Polska jest stroną, albo prawo organizacji międzynarodowej, której Rzeczpospolita Polska jest członkiem, stanowi inaczej”.

W sytuacji zatem, gdy postępowanie upadłościowe zostanie otwarte w którymkolwiek z państw Unii Europejskiej (oprócz Danii) w myśl art. 378 ust 1 Prawa upadłościowego jak i Konstytucji RP zastosowanie znajdą przepisy zawarte w Rozporządzeniu 2015/848 (z odrębnymi uregulowaniami dotyczącymi Brexitu a zawartymi w umowie o wystąpieniu). Natomiast postępowanie wszczęte w państwach spoza Unii Europejskiej podlega wyłącznie przepisom ustawy Prawo upadłościowe dotyczącym międzynarodowego prawa upadłościowego.

Rozróżnienie jest istotne albowiem wskazane akty prawne opierają się na odmiennych założeniach w zakresie uznawania orzeczeń dotyczących wszczęcia, prowadzenia oraz zakończenia postępowań upadłościowych. Podstawowa różnica polega na tym, że Rozporządzenie 2015/848 nakłada na państwa członkowskie obowiązek wzajemnego, automatycznego uznawania postępowań upadłościowych na określonych w nim warunkach (art. 19 Rozporządzenia i następane), zaś polskie prawo tego nie przewiduje.

II. ROZPORZĄDZENIE:

Parlamentu Europejskiego i Rady UE nr 2015/848 z dnia 20 maja 2015 r. w sprawie postępowania upadłościowego ma zastosowanie od 26 czerwca 2017 r. i zastępuje poprzednie Rozporządzenie nr 1346/200. Akt ten nie ma zastosowania do Dani.

Rozporządzenie nie harmonizuje prawa materialnego dotyczącego postępowań upadłościowych, ze względu na zbyt dużą różnorodność systemów prawnych w tym

zakresie, ale przewiduje: regulację w zakresie jurysdykcji tak co do wszczynania postępowań upadłościowych jak i rozpoznawczych „wynikających bezpośrednio z postępowań upadłościowych i ściśle z nimi powiązanych”, przepisy o uznawaniu i wykonywaniu orzeczeń wydanych w postępowaniach upadłościowych oraz przepisy o prawie właściwym mającym zastosowanie do postępowań upadłościowych (motyw 6 Preambuły).

Rozporządzenie zmieniane było trzykrotnie (ostatni raz w grudniu 2021r., co miało związek z Brexitem) głównie w zakresie załączników w postaci wykazu A i wykazu B. Wykaz A dotyczy rodzaju postępowań upadłościowych (tzn. wskazuje je w poszczególnych państwach członkowskich), zaś wykaz B dotyczy zarządców (odpowiednik syndyka, czy nadzorcy sądowego itd.). Zmiany miały na celu uaktualnienie informacji w tym zakresie na mocy powiadomień o zmianach otrzymanych od państw członkowskich. Istotne jest, co wynika z motywu 7 Preambuły, iż sam fakt, że dane krajowe postępowanie nie figuruje w załączniku A do rozporządzenia, nie powinien oznaczać, że postępowanie to nie jest objęte rozporządzeniem upadłościowym. Z kolei, z motywu 9 Preambuły wynika, że „w odniesieniu do krajowych postępowań wymienionych w załączniku A rozporządzenie powinno mieć zastosowanie bez dalszego badania przez sądy innego państwa członkowskiego, czy spełnione są warunki określone w niniejszym rozporządzeniu”.

Tym samym, należy liczyć się z tym, że będą istniały postępowania upadłościowe nieobjęte wprost (*expressis verbis*) zakresem Rozporządzenia (można powiedzieć że, podobnie jest w polskim Prawie upadłościowym, gdyż definicja zagranicznego postępowania upadłościowego jest tu sformułowana w sposób abstrakcyjny tj. poprzez podanie podstawowych funkcji i cech takiego postępowania).

Jeżeli weźmiemy pod uwagę wersję Rozporządzenia z roku 2019 to w załącznikach A i B zobaczymy dane dotyczące Wielkiej Brytanii w zakresie rodzajów postępowań upadłościowych jak i zarządców, co może mieć pomocnicze znaczenie w praktyce orzeczniczej gdy nie wiemy czy dane postępowanie w Wielkiej Brytanii ma charakter postępowania upadłościowego.

Z motywu 65 Preambuły wynika obowiązek państw członkowskich do wzajemnego automatycznego uznawania postępowań upadłościowych. Wedle tego motywu „Orzeczenie sądu, który jako pierwszy wszczął postępowanie powinno zostać uznane w pozostałych państwach członkowskich, bez możliwości badania orzeczenia sądu przez te państwa członkowskie”.

artykuł 7 i art. 18 Rozporządzenia:

Zgodnie z art. 7 ust 1 Rozporządzenia „O ile niniejsze rozporządzenie nie stanowi inaczej, dla postępowania upadłościowego i jego skutków właściwe jest prawo państwa członkowskiego, w którym zostaje wszczęte postępowanie ("państwo wszczęcia postępowania")”. Art. 7 ust 1 rozporządzenia reguluje kwestię prawa właściwego (zarówno materialnego jak i procesowego), którym co do zasady jest prawo państwa wszczęcia postępowania.

Szczegółowe przepisy, które rozwiewają ewentualne wątpliwości znajdują się

natomiast w ust 2 art. 7. Przepisy te regulują potencjalne kolizje z prawem innego sądu, niż upadłościowy. Przepisy ustępu 2 litera a, b, c, f dotyczą tylko skutków procesowych, zaś litery d, e, k, m, g dotyczą materialnoprawnych skutków postępowania upadłościowego. Dalsze przepisy Rozporządzenia 2015/848 (art. 8 – 17) stanowią z kolei *lex specialis* jeszcze niższego szczebla, nakazując – wyjątkowo – stosowanie do oceny skutków postępowania upadłościowego innego prawa niż prawo państwa wszczęcia postępowaniaⁱⁱⁱ.

W tym zakresie, należy zwrócić uwagę na **art. 7 ust 2 lit. f)**, który stanowi, że prawo państwa wszczęcia postępowania określa przede wszystkim, wpływ postępowania upadłościowego na środki dochodzenia praw przez poszczególnych wierzycieli, z **wyłączeniem zawisłych postępowań sądowych**.

Według niektórych autorów (G. Moss, I.F. Fletcher, S. Isaacs, The EC Regulation on Insolvency Proceedings , A Comentary and Annotated Guide, Nowy York 2002, s. 65)^{iv} artykuł 7 ust 2 f) dotyczy też: egzekucji, zajęcia majątku, konfiskaty, przepadku mienia czyli dochodzenia roszczeń w drodze egzekucji oraz zabezpieczenia.

Podsumowując, **w przypadku ogłoszenia upadłości w państwie członkowskim do oceny możliwości wszczęcia postępowania rozpoznawczego przed sądem polskim będziemy stosować prawo obce (prawo państwa wszczęcia postępowania upadłościowego).**

Artykuł 18

Wpływ postępowania upadłościowego na zawisłe postępowania sądowe lub postępowanie polubowne

WYJĄTEK OD ZASADY z ART. 7

Wpływ postępowania upadłościowego na zawisłe postępowania sądowe lub postępowania polubowne, które dotyczą przedmiotu lub prawa wchodzącego w skład masy upadłościowej dłużnika, podlega wyłącznie prawu państwa członkowskiego, w którym toczy się postępowanie sądowe lub w którym ma siedzibę organ polubowny.

Od zasady wyrażonej w art. 7 ust 1 przewidziany jest **wyjątek w art. 18**, gdzie w zakresie ustalenia wpływu postępowania upadłościowego **na zawisłe** już sprawy stosuje się prawo krajowe miejsca gdzie toczy się postępowanie sądowe. Zawisłe sprawy, czyli postępowania rozpoznawcze wszczęte przed ogłoszeniem upadłości.

W tym zakresie tj. czy zawisłe postępowanie sądowe – rozpoznawcze będzie podlegało zawieszeniu bądź od razu umorzeniu (jak jest w niektórych państwach członkowskich) decyduje *lex fori* – prawo państwa innego sądu, ale nie upadłościowego.

III. BREXIT:

Brexit reguluje **umowa o wystąpieniu** Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej z Unii Europejskiej i Europejskiej Wspólnoty Energii Atomowej (2019/C 66 I/01) - Dz.U.UE C z dnia 19 lutego 2019 r. Formalnie Wielka Brytania opuściła UE z wybiciem północy z 31 stycznia na 1 lutego 2020r., ale okres przejściowy obejmował czas do dnia 31 grudnia 2020r.

Artykuł 67 ust 3 pkt c) umowy o wystąpieniu w zakresie upadłości stanowi, że „W Zjednoczonym Królestwie, jak również w państwach członkowskich w sytuacjach obejmujących Zjednoczone Królestwo zastosowanie mają następujące przepisy zgodnie z poniższym:

- c) rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2015/848 ma zastosowanie do postępowań upadłościowych oraz czynności, o których mowa w art. 6 ust. 1 tego rozporządzenia, **o ile postępowanie główne wszczęto przed zakończeniem okresu przejściowego**”.

W przypadku Wielkiej Brytanii możemy mieć do czynienia z dwiema sytuacjami^v:

- 1) Postępowania główne upadłościowe wszczęte przed zakończeniem okresu przejściowego:

Zgodnie z art. 67 ust. 3 lit. c) umowy o wystąpieniu Rozporządzenie 2015/848 ma zastosowanie do postępowań upadłościowych oraz czynności, o których mowa w art. 6 ust. 1 tego rozporządzenia, o ile postępowanie główne wszczęto przed upływem okresu przejściowego. Rozporządzenie stosuje się również do orzeczeń, układów lub środków tymczasowych wydanych w ramach takich postępowań.

W związku z tym te orzeczenia, układy lub środki są wzajemnie uznawane między UE a Zjednoczonym Królestwem bez dalszych formalności i – w razie konieczności – podlegają wykonaniu zgodnie z Rozporządzenia nr 1215/2012 (art. 32).

- 2) Postępowania główne upadłościowe wszczęte po zakończeniu okresu przejściowego:

Państwa członkowskie UE będą stosowały Rozporządzenie 2015/848, traktując Zjednoczone Królestwo jak państwo trzecie, w stosunku do którego nie stosuje się postanowień tego Rozporządzenia.

Postępowania upadłościowe wszczęte w Zjednoczonym Królestwie po zakończeniu okresu przejściowego nie są już uznawane przez państwa członkowskie UE na mocy Rozporządzenia 2015/848.

W sytuacji nr 1)

tj. w sprawach objętych rozporządzeniem upadłościowym i w zakresie w nim uregulowanym zastosowanie znajdują przepisy rozporządzenia z wyłączeniem przepisów prawa polskiego (rozporządzenie obowiązuje w całości i bezpośrednio w polskim systemie prawnym), w tym również z wyłączeniem prawa upadłościowego dotyczącego międzynarodowego postępowania upadłościowego (część druga ustawy Prawo upadłościowe).

W sytuacji nr 2)

zastosowanie znajdują przepisy części drugiej ustawy z dnia 28 lutego 2003r. Prawo upadłościowe, co oznacza, że należy złożyć wniosek o uznanie orzeczenia sądu zagranicznego zgodnie z art. 386 prawa upadłościowego i następne (wedle art. 381 Prawa upadłościowego - przepisy kpc dotyczące międzynarodowego postępowania cywilnego stosuje się odpowiednio tylko w sprawach nieuregulowanych). Dla oceny skutków uznanego zagranicznego postępowania upadłościowego właściwe będzie prawo polskie (art. 397 i 403 Prawa upadłościowego).

IV. USTAWA z dnia 28 lutego 2003 r. Prawo upadłościowe:

CZEŚĆ DRUGA

PRZEPISY Z ZAKRESU MIĘDZYINTERNACJONALNEGO POSTĘPOWANIA UPADŁOŚCIOWEGO:

Na wniosek zarządcy zagranicznego albo dłużnika (nie wierzyciela) sąd polski może uznać orzeczenie o wszczęciu zagranicznego postępowania upadłościowego, zarówno głównego jak ubocznego (art. 386 i 392). Uznanie zagranicznego postępowania upadłościowego oznacza zasadniczo, że skutki postanowień (orzeczeń) wydanych przez zagraniczny sąd upadłościowy należy oceniać według tego samego prawa, które zastosuje ten sąd, a więc zasadniczo według jego prawa *fori*.

Od tej zasady prawo upadłościowe wprowadza jednak istotne wyjątki na rzecz prawa polskiego.

Prawo polskie rozstrzyga między innymi o:

- **skutkach wszczęcia zagranicznego postępowania w stosunku do innych postępowań (sądowych, administracyjnych, arbitrażowych, egzekucyjnych) toczących się w Polsce (art. 397);**
- skutkach ogłoszenia upadłości co do majątku upadłego położonego w Polsce oraz zobowiązań upadłego, które tu powstały lub mają być wykonywane (art. 403, tu: *actio pauliana*);
- zaspokojeniu wierzytelności zabezpieczonych rzeczowo na przedmiotach znajdujących się w Polsce albo wpisem w polskich księgach wieczystych i rejestrach (art. 404)^{vi}.

- i Aleksander Jerzy Witosz (red.) Prawo upadłościowe, komentarz, wyd. II
- ii Dr hab. Andrzej W. Wiśniewski „Międzynarodowe prawo upadłościowe”
- iii Dr hab. Andrzej W. Wiśniewski „Międzynarodowe prawo upadłościowe”
- iv Anna Hrycaj i Anna Michalska, Prawo w działaniu. Sprawy cywilne 33/2018 „Wpływ postępowań likwidacyjnych ...”
- v Zawiadomienie dla zainteresowanych stron sporządzone w dniu 27 sierpnia 2020r. w Brukseli przez Komisję Europejską, Dyрекcję Generalną ds. Sprawiedliwości i Konsumentów
- vi Dr hab. Andrzej W. Wiśniewski „Międzynarodowe prawo upadłościowe”